

УДК 336.72

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН ТА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Одуденко А.В.

Прокуратура Деснянського району м. Києва

Статтю присвячено дослідженню особливостей позовної діяльності прокурора при здійсненні представництва інтересів громадян та держави у сфері земельних відносин. Визначаються сутність захисту прокурором інтересів громадян та держави у даній сфері аналізуються особливості правового регулювання та завдання позовної роботи прокурора виокремлюються проблемні питання.

Ключові слова: позовна діяльність, прокурор, захист, земля.

Положення ст. 14 Конституції України, відповідно до якого земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, створило передумови для зміцнення законності та правопорядку у галузі земельних відносин [1].

Захист інтересів держави та громадян у сфері використання земельних ресурсів при наданні земель у власність і користування, продажу та зміні цільового використання є одним із головних пріоритетних напрямків у здійсненні прокурорського нагляду, що визначено Генеральним прокурором України.

Згідно пункту 4 наказу Генерального прокурора України № 3/2 від 04.10.2011 (із змінами, внесеними наказами Генерального прокурора України від 25.01.2012 № 3/2гн-1 та від 12.07.2012 № 1гн-2) «Про особливості організації діяльності органів прокуратури у сферах охорони навколишнього природного середовища та земельних відносин» (далі – наказ № 3/2) захист інтересів громадян і держави у сфері земельних відносин необхідно здійснювати шляхом комплексного застосування правозахисних, представницьких та кримінально-правових засобів прокурорського реагування на порушення закону. Основну увагу необхідно звертати на: захист прав громадян, які неспроможні самостійно їх реалізувати; захист інтересів держави і територіальних громад щодо володіння, користування і розпорядження землею, насамперед природно-заповідного, лісового, водного фонду, сільськогосподарського, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, житлової та громадської забудови, забезпечення дотримання вимог закону при зміні цільового призначення земель; захист земель оборони, підприємств оборонної промисловості та транспортної галузі, що перебувають у державній власності; додержання вимог закону при здійсненні землеустрою та веденні державного земельного кадастру; своєчасність і повноту внесення плати за землю [2].

З метою забезпечення ефективного реагування на виявлені порушення закону при здійсненні діяльності із захисту інтересів громадян і держави у сфері земельних відносин прокурори активно застосовують повноваження по представництву в суді, у тому числі шляхом звернення до суду з заявами про захист прав і законних інтересів громадян та держави.

Так, органами прокуратури у сфері захисту земельних відносин в інтересах громадян та держави лише за 6 місяців 2014 року пред'явлено позовів на суму 5 064 515 тис. грн. (складає майже 62% від загальної суми пред'явлених позовів до суду), задоволено позовних заяв на суму 2 517 988 тис. грн., реально виконано судових рішень – 2 866 677 тис. грн. [3].

Проте неупереджений аналіз свідчить, що фактичний стан законності у цій сфері не відповідає сучасним вимогам, а порушення законів набули загрозливих масштабів. Стан позовної роботи прокурора не завжди відповідає стану законності.

Від належної організації підготовки до участі в розгляді справи судом залежить подальша результативність представницької діяльності прокурора в цілому. Підготовка до участі в суді повинна розпочинатись з часу пред'явлення позову.

Водночас, ще значною залишається кількість документів реагування на цьому напрямі, які залишено судами без задоволення.

Причинами такого становища є те, що земельне право за своєю природою є комплексною галуззю права, для якої характерним є застосування як адміністративно-правового, так і цивільно-правового методів регулювання суспільних відносин. На даний час земельне законодавство України складає величезний масив, що призводить до того, що одні й ті самі правовідносини регулюються багатьма актами і досить часто – по-різному.

Неправильне застосування прокурорами норм матеріального та процесуального законодавства, неврахування судової практики при здійсненні представницької діяльності у сфері земельних відносин не сприяє досягненню її мети.

Дослідженню питання реалізації прокурором представницької функції у сфері земельних відносин, її особливостей в юридичній літературі не приділена належна увага. Так, у вітчизняній науці проблеми правового забезпечення земельної реформи висвітлювалися в наукових дослідженнях В.І. Андрейцева, В.З. Янчука, В.І. Семчика, Н.І. Титової, М.В. Шульги, П.Ф. Кулиничка, І.І. Каракаша. Однак окремі аспекти здійснення представницької діяльності прокурора були предметом дослідження В.В. Долежана, А.А. Матвійця, М.В. Руденко, М.М. Руденка, Г.П. Середи, М.К. Якимчука та ін.

Автор даної статті ставить за мету дослідити правове регулювання позовної діяльності прокурора у сфері земельних відносин, розкрити сутність захисту прокуратурою інтересів громадянина та держави у даній сфері, визначити завдання прокурора при підготовці позову до суду, з'ясувати особливості такої діяльності, а також з урахуванням судової практики розгляду спорів, пов'язаних із земельними правовідносинами виокремити проблемні питання при її здійсненні.

Статтею 121 Конституції України представництво інтересів громадянина або держави в суді визначено однією з основних конституційних функцій органів прокуратури України.

Згідно ст. 36-1 Закону України «Про прокуратуру» представництво прокуратурою інтересів

громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом.

Однією із форм представництва визначено звернення до суду з позовами або заявами про захист прав, свобод та інтересів інших суб'єктів.

Отже, прокурор – особливий суб'єкт судового процесу, участь у якому викликана необхідністю виконання конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом.

Питання організації представницької діяльності органів прокуратури, її форм здійснення, зокрема, у сфері земельних відносин визначаються наказом Генерального прокурора України від 28.11.2012 № 6гн «Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень» (далі – наказ № 6гн), наказом від 04.10.2011 № 3/2 гн, вказівкою № 42 від 18.03.2013.

Основними завданнями представництва в суді відповідно до наказу № 6гн слід вважати реальний захист та поновлення прав і законних інтересів громадян, які неспроможні через фізичний чи матеріальний стан, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність самостійно захистити свої права або реалізувати процесуальні повноваження, а також захист інтересів держави, що порушуються або можуть бути порушені внаслідок протиправних діянь фізичних і юридичних осіб, фактичне усунення порушень закону (пункт 2).

Водночас, прокурор у судовому процесі має сприяти суду у виконанні закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ і постановленні судових рішень, що ґрунтуються на законі, а також дотримання їх обов'язковості (ст. 34 Закону України «Про прокуратуру»).

На стадії підготовки позовних матеріалів необхідно керуватися вимогами пункту 6 наказу № 6гн щодо порядку пред'явлення позову, заяви, їх підписання, обов'язкового вжиття запобіжних заходів тощо.

При підготовці процесуальних документів необхідно забезпечувати їх повноту та обґрунтованість, дотримання форми і змісту, а також враховувати правила підвідомчості та підсудності спорів. Посилатися на норми матеріального і процесуального права, якими регулюються відповідні правовідносини, а також долучати до позовів (заяв, подань) належні та допустимі докази. Дотримуватися визначеної законом процедури направлення позовів (заяв, подань) до суду.

Право прокурора на звернення до суду з позовами закріплено в процесуальному законодавстві.

Статтями 45 ЦПК України, 60 КАС України, ст. 29 ГПК України передбачено, що з метою захисту інтересів громадянина або держави в суді прокурор у межах повноважень, визначених законом, звертається до суду з позовною заявою.

Подання позову прокурором здійснюється у порядку та на умовах, визначених нормами ЦПК України, ГПК України, КАС України.

Особливістю позовів у сфері земельних відносин на захист інтересів громадян є те, що прокурор повинен обґрунтувати неспроможність громадянина самостійно захищати свої права у суді та надати відповідні документи, що підтверджують порушення його інтересів.

Права власників визначені ст. 90 ЗК України; землекористувачів – ст. 95 ЗК України. Пра-

ва громадян передбачені й іншими статтями ЗК України (ст. 98 (зміст права земельного сервіту), ст. 102-1 (підстави набуття і зміст права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб або для забудови), ст. 104 (попередження шкідливого впливу на сусідню земельну ділянку), тощо, інших законах і підзаконних нормативних актах, міжнародних договорах [4, с. 239, 251, 256, 263, 104].

Готуючи позов в інтересах держави, прокурор самостійно визначає, у чому полягає порушення інтересів держави, обґрунтовує необхідність їх захисту, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах.

В усіх видах судочинства, до набрання чинності 01.12.2012 змін до Закону України «Про прокуратуру», законодавець вимагав від прокурора при зверненні до суду в інтересах держави обов'язкове зазначення в позовній заяві органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах.

Разом з тим, трапляються випадки, коли такий орган відсутній, або ж, коли у відповідного органу відсутні повноваження щодо звернення до суду.

Найбільш поширеною категорією позовних заяв прокурора без визначення позивача є позови про визнання недійсними рішень органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин.

У зв'язку зі змінами до Закону України «Про прокуратуру», які набрали чинності з 01.12.2012 законодавцем визначено, що у разі відсутності такого органу або повноважень у нього щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позові та набуває статусу позивача (ч. 2 ст. 45 ЦПК України, ч. 2 ст. 29 ГПК України, ч. 2 ст. 60 КАС України).

Отже, наразі чинне процесуальне законодавство надає прокурору право звертатися до суду без зазначення у позовній заяві відповідного органу, однак прокурор зобов'язаний вказати про це в позовній заяві.

Більше того, у таких випадках інтереси держави мають чітко формулюватися й умотивовуватися прокурором (ст. 60 КАС України, ч. 2 ст. 29 ГПК України, ст. 45 ЦПК України).

З аналізу норм Конституції України, Земельного кодексу України вбачається, що до інтересів держави у галузі земельних відносин можна віднести збереження землі, як основного національного багатства; гарантування права Українського народу на землю; забезпечення законності у галузі земельних правовідносин; гарантування громадянам та юридичним особам права на землю; раціональне використання і охорона земель, сприяння екологічній безпеці, тощо.

Інтереси держави, закріплені у нормах відповідних законів та підзаконних нормативних актів, а тому при обґрунтуванні державного інтересу необхідно посилатися на відповідну норму закону, визначати орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах [5].

При зверненні прокурора з позовами на захист державних інтересів позивачами можуть бути особи, що здійснюють розпорядчі функції щодо земель державної та комунальної власності. До них належать органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щодо передачі земельних ділянок у власність або у користування, їх повноваження, визначені статтею 122 Земельного кодексу України.

Наслідком не зазначення прокурором у позовній заяві обставин, пов'язаних з порушенням інтересів держави або з обґрунтуванням необхідності захисту таких інтересів у порядку господарського судочинства, є повернення судом позовної заяви без розгляду на підставі пункту 3 частини першої статті 63 ГПК України. У разі ж коли суд у зазначених випадках помилково порушив провадження у справі за позовом прокурора, відповідний позов залишається без розгляду згідно з пунктом 1 частини першої статті 81 названого Кодексу (п. 3 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 7 (із змінами і доповненнями від 17.12.2013) «Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам») [6].

Таким чином, при зверненні прокурора до відповідного суду у позовній заяві необхідно обґрунтувати причини неможливості пред'явлення позову відповідним органом держави або місцевого самоврядування із наданням підтверджуючих документів або ж обґрунтувати обставини, які вказують на існування необхідності захисту інтересів держави.

При цьому, згідно з приписами ст. 61 КАС України, ст. 29 ГПК України, ст. 46 ЦПК України прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди.

При пред'явленні прокурором адміністративного позову в інтересах держави без зазначення відповідного органу необхідно враховувати приписи ч. 2 ст. 18 КАС України, згідно з якими такі позови предметно підсудні виключно окружним адміністративним судам, оскільки прокуратура виступає у таких справах самостійною стороною (позивачем) і є державним органом. Забезпечуючи участь при розгляді таких позовів у суді, слід мати на увазі, що відповідно до п. 11 постанови пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 № 2 «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень КАСУ під час розгляду адміністративних справ» прокурор, здійснюючи в суді представництво інтересів держави, підтверджує свої повноваження службовим посвідченням [7].

При цьому необхідно мати на увазі, що при пред'явленні прокурором позову без визначення органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах, наявні певні особливості, що стосуються строків позовної давності.

Виходячи зі змісту ст. 256 ЦК України позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу. Загальний строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено, встановлено в три роки (ст. 257 ЦК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

У разі, коли згідно із законом позивачем у справі виступає прокурор згідно ч. 2 ст. 29 ГПК України, позовна давність обчислюється від дня, коли про порушення або про особу, яка його допустила, довідався або мав довідатися відповідний прокурор.

Аналогічна правова позиція викладена у постанові Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 20.08.2013 у справі № 3-18гс13, яка зводиться до наступного. Оскільки прокурор та позивачі не є сторонами оспорюваних угод та були позбавлені права під час судового

розгляду перевірити повноваження осіб, які уклали ці правочини, а про обставини, які стали підставою звернення до суду, прокуратура дізналася лише зі звернення голови Фонду від 1 листопада 2011 року, то початок перебігу позовної давності слід обраховувати не з моменту, коли прокуратурі стало відомо про наявність оспорюваних правочинів, а з моменту, коли органи прокуратури дізналися про факт відсутності у представника ПП «Ліардон» необхідного обсягу дієздатності [8].

Крім того, пунктом 4.1 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 10 «Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів» визначено, що якщо у передбачених законом випадках з позовом до господарського суду звернувся прокурор, що не є позивачем, то позовна давність обчислюватиметься від дня, коли про порушення свого права або про особу, яка його порушила, довідався або мав довідатися саме позивач, а не прокурор. У таких випадках питання про визнання поважними причин пропуску позовної давності може порушуватися перед судом як прокурором, так і позивачем у справі [9].

Правила про позовну давність, відповідно до статті 267 ЦК кодексу України мають застосовуватися лише тоді, коли буде доведено існування самого суб'єктивного права. У випадках відсутності такого права або коли воно ніким не порушено, в позові має бути відмовлено не з причин пропуску строку позовної давності, а в зв'язку з необґрунтованістю самої вимоги.

Пунктом 5 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства» визначено, що протягом трьох років з дня набрання чинності цим Законом особа має право звернутися до суду з позовом, зокрема, про визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу місцевого самоврядування, яким порушено право власності або інше речове право особи.

Згідно ч. 1 ст. 21 ЦК України суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам законодавства і порушує цивільні права або інтереси.

Водночас, в судовій практиці допускається невірне застосування викладених норм матеріального права.

Як приклад, прокуратурою Деснянського району м. Києва у 2014 році оскаржено в апеляційному порядку рішення Деснянського районного суду м. Києва від 15.05.2014 у справі за позовною заявою гр. С. до Київської міської ради про визнання незаконним з моменту прийняття, скасування рішення Київської міської ради від 2009 року про передачу гр. С. (позивачу) у приватну власність земельної ділянки, а також визнання з моменту видачі йому державного акту на право власності на земельну ділянку.

Вивченням матеріалів справи встановлено, що суд першої інстанції задовольнив позовні вимоги гр. С., без з'ясування питань, чи порушені законні права та інтереси гр. С. прийняттям Київською міською радою рішення про передачу останньому у приватну власність земельної ділянки, та за відсутності в матеріалах справи жодних доказів, які б свідчили про порушення цивільних прав позивача відповідно до справи.

Водночас, необхідно враховувати, що згідно ч. ч. 1, 2 ст. 152 ЗК України держава забезпечує

громадянам та юридичним особам рівні умови захисту прав власності на землю. Власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків.

Підставою припинення права користування земельною ділянкою, є зокрема, згідно ст. 142 ЗК України добровільна відмова від такого права.

Орієнтовний перелік позовів, що можуть бути пред'явлені прокурором при реагуванні на порушення земельного законодавства, наведений у пункті 2 постанови Верховного Суду України «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ» від 16.04.2004 року № 7 (із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 19.03.2010 року № 2) [10].

Захист прав громадян та юридичних осіб на земельній ділянці здійснюються згідно ч. 3 ст. 152 ЗК України шляхом: визнання прав; відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав; визнання угоди недійсною; визнання недійсними рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування; відшкодування заподіяних збитків; застосування інших передбачених законом способів захисту (ст. 16 ЦК України).

Власник земельної ділянки, права якого порушено, може вимагати відшкодування завданої моральної шкоди (ч. 3 ст. 386 ЦК України).

Аналіз судової практики у справах у сфері земельних відносин показує, що звернення до суду з позовними вимогами про визнання відсутнім у відповідача права користування земельною ділянкою не ґрунтується на положеннях статті 152 ЗК України, та не призводить до поновлення порушеного права згідно з положеннями цього кодексу, а

у разі задоволення такої вимоги, не можливо буде виконати судові рішення у цій частині у примусовому порядку, оскільки відсутній механізм виконання рішення суду.

При підготовці позовів про усунення порушень земельного законодавства необхідно враховувати, що згідно пункту 12 Перехідних положень Земельного кодексу України до розмежування земель державної та комунальної власності повноваження щодо розпорядження землями в межах населених пунктів, крім земель, переданих у приватну власність, здійснюють відповідні сільські, селищні, міські ради, а за їх межами – відповідні органи виконавчої влади.

У разі видання органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування акта, яким порушуються права особи щодо володіння, користування чи розпорядження належною їй земельною ділянкою, такий акт визнається недійсним відповідно до ст. 155 ЗК України.

Видача державного акта на право власності на земельну ділянку без визначеної законом (ч. 1 ст. 116 ЗК України) підстави є неправомірною, а державний акт, виданий з порушенням вказаних вимог підлягає визнанню недійсним.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що прокурор – особливий суб'єкт судового процесу, участь у якому викликана необхідністю виконання конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом.

Особливості позовної діяльності прокурора при здійсненні представництва інтересів громадян та держави в суді у сфері земельних відносин визначаються особливостями нормативно-правового регулювання у вказаній сфері, спеціальними завданнями захисту, якими є реальне поновлення прав та інтересів держави, територіальних громад, у тому числі фактичне повернення землі у власність, специфічними повноваженнями прокурора у процесі.

Список літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Галузеві накази Генерального прокурора України та додатки до них. Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102
3. Звіт про роботу прокурора за 6 місяців 2014 року. Офіційний веб-портал Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111479&libid=100820&c=edit&_c=fo
4. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. А.М. Мірошніченко, Р.І. Марусенко Р.І. – К.: Алерта, 2011. – 516 с.
5. Захист прокурором прав громадян та інтересів держави у сфері земельних відносин: наук.-практ. посіб. / І. М. Козьяков, А.М. Мірошніченко, В.В. Салков, А.А. Матвієць та ін. – К.: Алерта, 2012. – 272 с.
6. Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 № 7 (із змінами і доповненнями від 17.12.2013) «Про деякі питання участі прокурора у розгляді справ, підвідомчих господарським судам»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007600-12>
7. Постанова пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 № 2 «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень КАСУ під час розгляду адміністративних справ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002760-08>
8. Постанова Судової палати у господарських справах Верховного Суду України від 20.08.2013 у справі № 3-18rc13: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33191119>
9. Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 № 10 «Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13>
10. Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 17.05.2011 № 6 «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006600-11>

Одуденко А.В.

Прокуратура Деснянського району г. Києва

ОСОБЕННОСТИ ИСКОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОКУРОРА ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАН И ГОСУДАРСТВА В СФЕРЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация

Статья посвящена исследованию особенностей исковой деятельности прокурора при осуществлении представительства интересов граждан и государства в сфере земельных отношений. Определяется содержание защиты прокурором интересов граждан и государства в этой сфере, анализируются особенности правового регулирования та задачи исковой работы прокурора, выделяются проблемные вопросы.

Ключевые слова: исковая деятельность, прокурор, защита, земля.

Odudenko A.V.

Prosecutor Desna District, Kyiv

THE FEATURES REPRESENTATION PROSECUTOR IN COURT THE INTERESTS OF CITIZENS AND THE STATE IN THE FIELD OF LAND RELATIONS

Summary

The article investigates features representation prosecutor in court the interests of citizens and the state in the field of land relations. Determined by the nature protection Prosecutor interests of citizens and the state in this area analyzes features of its legal regulation and challenges the limitation of the Prosecutor highlighted problematic issues.

Keywords: limitation of activity, prosecutor, protection, land.

УДК 340.1

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК СПОСІБ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Романюк Є.О.

Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України

У науковій статті досліджено феномен праворозуміння як одного зі способів осмислення правової реальності. Встановлено, що весь період існування цивілізації супроводжується суперництвом двох основних типів праворозуміння – природно-правового і позитивістського. Визначені та проаналізовані основні недоліки та переваги кожного із зазначених типів розуміння права.

Ключові слова: право, праворозуміння, правова реальність, природне право, позитивне право.

Не викликає заперечень той факт, що об'єктивність права як явища соціальної реальності передбачає суб'єктивність поглядів на його зовнішній образ. Таким чином, теоретико-правовий плюралізм у розумінні права обумовлений як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Об'єктивними факторами є історичні тенденції розвитку суспільства, національні відмінності, цивілізаційні процеси. Основа ж суб'єктивних чинників становлять особливості світосприйняття, індивідуального пізнання світу людиною тощо.

Без перебільшення можна констатувати, що проблема праворозуміння займає центральне місце в юридичній науці. Проте, як не парадоксально, сам феномен праворозуміння досліджено поверхово. Разом з тим окремі спроби аналізу цієї проблеми здійснюються, внаслідок чого виокремлюються різноманітні підходи до дослідження праворозуміння як специфічного феномена.

Загальнотеоретичні аспекти праворозуміння досліджувалися такими вченими, як В. Д. Бабкін, О. В. Зайчук, В. С. Журавський, В. П. Казимирчук, М. І. Козюбра, О. Л. Копиленко, О. М. Костенко, С. І. Максимов, Г. В. Мальцев, В. А. Муравський,

В. С. Нерсесянц, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, П. М. Рабінович, С. П. Рабінович, А. О. Селіванов, Т. І. Тарахонич, О. Д. Тихомиров, Л. С. Явич та ін.

Проте, на завершеність і повноту не може претендувати жодне визначення та розуміння права, адже в процесі трансформації суспільно-політичних відносин змінюються обґрунтування та «докази», які використовуються в обґрунтуванні того чи іншого розуміння права. У праві тісно переплітаються духовні, культурні, етичні засади, внутрішньодержавні та міжнародні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина та цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії та практичний юридичний досвід, правові ідеали, інституціонально-нормативні утворення і правові відносини. Саме тому «втиснути» все це у межі якоїсь універсальної дефініції просто неможливо.

Здебільшого праворозуміння розглядається як категорія доктринальної правосвідомості, тобто наукова категорія, що пов'язується з науковим пізнанням. Терміном праворозуміння позначається не лише поняття права чи його визначення, а й уся сукупність загальнотеоретичних понять і визначень, що охоплюють правову реальність.